

Boekverslag Nederlands De donkere kamer van Damokles door Willem Frederik Hermans

Boekverslag door een scholier

2831 woorden

9 december 2001

★ 6,8

135 keer beoordeeld

Auteur	Willem Frederik Hermans
Genre	Psychologische roman, Oorlogsroman
Eerste uitgave	1958
Vak	Nederlands

1. Zakelijke gegevens

Auteur: Willem Frederik Hermans

Titel: De donkere kamer van Damokles, Uitgeverij G.A. van Oorschot, Amsterdam, 31e druk, 1991 (eerste druk in 1958), 334 pagina's.

Genre: Psychologische oorlogsroman, met invloeden van het existentialisme.

2. Eerste reactie

Keuze: In de klas werd het boek een keer genoemd en er is een klein stukje uit voorgelezen. Het boek sprak me aan, hoewel het genre me totaal niet interesseert. Ik houd absoluut niet van oorlogsboeken. Ik vind ze veel te agressief en saai. Ik besloot om eens "raar" te doen en dit boek te gaan lezen. Ik ben het gaan halen in de plaatselijke bibliotheek, ik schrok toen wel van de dikte van het boek, maar dat was tijdens het lezen geen belemmering.

Inhoud: Ik begon eerlijk gezegd een beetje met tegenzin aan het lezen. Ik houd niet van oorlogsromans en de schrijfstijl van de schrijver leek me erg saai. Bovendien telde het boek maar liefst 334 pagina's, dus dat was ook een hele opgave voor mij.

Eenmaal begonnen, viel het lezen honderd procent mee. Het boek las lekker door en er kwamen veel nieuwe gebeurtenissen aan bod, zodat het niet saai werd. Verder beschikt de schrijver over een vlotte schrijfstijl, wat ik overigens erg fijn vond.

Het boek blijft van voren tot achteren spannend omdat de schrijver de spanning en de gebeurtenissen opbouwt. Elke gebeurtenis heeft een gevolg, zo werd ik erg nieuwsgierig. Wat mij wel erg opviel was de complexiteit van alle gebeurtenissen. Je kon geen stukje van het verhaal missen, anders begreep je het niet meer goed.

3. Verdieping: samenvatting van "de donkere kamer van Damokles"

Henri Osewoudt woont in Voorschoten. Zijn moeder heeft in een vlaag van waanzin haar man vermoord. Henri werd opgevoed door zijn oom, Bert Nauta, in Amsterdam. Henri had tijdens de middelbare schooltijd nauwelijks contact met anderen, hij trouwde op 18-jarige leeftijd met zijn nicht Ria en zette toen de sigarenzaak zijn vader in Voorschoten voort. Zijn moeder en Moorlag (een theologie-student) wonen bij hem in. De oorlog breekt uit, daarom gaat Henri bij de burgerwacht. Hij moet een filmpje ontwikkelen voor luitenant Dorbeck (die sprekend op Henri lijkt). Henri begraaft Dorbecks uniform in de tuin. Hij ontwikkelt films voor Dorbeck, maar ziet slechts zwarte vlekken. Henri schiet dan, samen met Zéwüster, in opdracht van Dorbeck twee mannen in Haarlem neer.

Jaren later (in 1944) hoort Henri weer iets van Dorbeck. Hij schrijft hem een brief met het verzoek de foto's naar postbus 234 in Den Haag te sturen. Hij ziet dat een heilsoldate de brief uit de bus haalt. Henri wordt opgebeld door Elly Sprengelback Meijer (een Engelse agente). Ze heeft een van de opgestuurde foto's. Henri brengt haar naar oom Bart. De Duitsers nemen Ria en mevr. Osewoudt gevangen. Henri haalt in Leiden valse persoonsbewijzen voor Elly en hem, laat zijn haar zwart verven door Marianne Sondaar (de ondergedoken Joodse studente Mirjam Zettenbaum) en duikt onder. Marianne gaat met Elly's persoonsbewijs naar oom Bart; Elly is verdwenen. Henri voert een twistgesprek met zijn oom. In opdracht van Dorbeck ruimt Henri samen met een leidster van de Jeugdstorm in Lunteren een zekere Lagendaal (die voor de Gestapo werkt) uit de weg.

In Amsterdam gaat Henri met Marianne naar de bioscoop; op het doek verschijnt een oproep tot zijn aanhouding. Hij vlucht, maar wordt opgepakt en komt na verhoor en marteling in Den Haag in het ziekenhuis terecht. Gemaskerde mannen 'ontvoeren' hem naar Leiden. Bij Labare ontmoet hij Marianne weer; ze worden verliefd op elkaar. 's Nachts weet Henri via een singel aan Duitse overvallers te ontkomen; even later wordt hij toch gearresteerd. Ebernuss (een homofiele Duitser) beweert hem goed gezind te zijn. Marianne is in verwachting. Ebernuss moet uitzoeken of Dorbeck bestaat. Daartegenover staat dat Henri hem moet meenemen naar de sociëteit voor ondergrondse helden in Amsterdam. Henri vergiftigt Ebernuss. In een leegstaand huis fotografeert Henri zichzelf en Dorbeck in de spiegel. Dorbeck vertelt dat Ria samenwoont met de zoon van de drogist. In verpleegstersuniform bezoekt Henri Marianne in de kraamkliniek; hun kind is overleden. Henri rijdt met een Duitser mee naar Voorschoten, doodt Ria en de Duitser en arriveert met hulp van de illegalen en een arts in Breda. Hij meldt zich bij het hoofdkwartier van de Nederlandse strijdkrachten, wordt gearresteerd en naar Engeland gebracht, later naar het kamp Achtste Exploërmond. Henri wordt aangezien voor landverrader. Selderhorst behandelt zijn zaak, maar niemand kan aantonen dat Henri een verzetsheld is. Dorbeck is namelijk onvindbaar, Jagtman en Moorlag zijn dood en Marianne is in Israel. Dan Leica wordt gevonden, maar de foto met Dorbeck is mislukt. Wanhopig rent Henri weg; hij wordt neergeschoten.

Verhaaltechniek

Het boek is in een goed leesbare stijl geschreven. W.F.Hermans' schrijfstijl is helder en zakelijk met veel dialogen. Dit vond ik fijn, het vergrootte het leesgemak.

Het boek heeft 46 'hoofdstukken' en 334 bladzijden. De hoofdstukken zijn niet genummerd en hebben ook geen titel. De roman begint met een soort parabel. Het verhaal is chronologisch verteld, dit had ik niet verwacht. Het boek bestaat uit 5 chronologische episodes:

*Episode 1, hoofdstuk 1-5: Osewoudts jeugd, 1933-1940.

*Episode 2, hoofdstuk 6-11: Osewoudt in mei-augustus 1940.

*Episode 3, hoofdstuk 12-20: Osewoudt in juni-juli 1944.

*Episode 4, hoofdstuk 21-30: Osewoudt in handen van de Duitse politie, juni 1944 - april 1945.

*Episode 5, hoofdstuk 31-46: Osewoudt in handen van de Nederlandse politie, april-december 1945.

"De donkere kamer van Damokles" is een zogenaamd "personaal" verhaal. De lezer wordt alleen ingelicht over de waarnemingen van Osewoudt. Er is geen verteller die boven het subjectieve standpunt van Osewoudt staat. Het boek heeft een open einde, wat bij mij heel wat frustratie bezorgde. Ik wou graag weten wat er was gebeurd. Ik denk dat de schrijver met opzet een open einde heeft geschreven, om het feit dat Osewoudt altijd verward was en in chaos leefde extra te benadrukken. De lezer raakt nu namelijk ook verward door het rommelige einde en heeft zo iets gemeen met de hoofdpersoon.

Het verhaal bestaat uit kleinere spanningsboogjes. Wanneer Osewoudt een aanslag moet plegen wordt het iets spannender en de spanning loopt weer weg wanneer de aanslag is gepleegd. Deze spanning blijft zich steeds weer ophopen, tot aan het einde van het verhaal wanneer Osewoudt wordt neergeschoten. Dan loopt alle spanning weg en kun je weer rustig ademhalen.

Plaats

Het verhaal speelt zich af in verschillende plaatsen: Voorschoten, Amsterdam, Haarlem, Den Haag, Utrecht, Amersfoort, Leiden, Breda, Manchester (Engeland) en Drenthe. De ruimtes waar het verhaal zich voornamelijk afpeelt zijn klein, nauw en vaak donker. Dit duidt op de isolering, de dreiging en de onzekerheid van ons leven. Wanneer het donker is kun je niet zien wat zich in de rest van de kamer bevindt. Dit geeft ons, maar ook hem, een beangstigend gevoel.

Tijd

Het verhaal is "ab ovo". Het loopt vanaf het begin van het leven van Osewoudt tot het einde ervan. De vertelde tijd loopt van ongeveer 1932 (Osewoudts jeugd) tot 27 december 1945. Vooral in de oorlog dus. De tijd verloopt zoals in werkelijkheid met tijdsverdichtingen en sprongen in de tijd. Het verhaal is chronologisch verteld, zoals al eerder vermeld. De gebeurtenissen volgen elkaar logisch op en zijn dus gemakkelijk met elkaar in verband te brengen. Het is in de verleden tijd verteld.

Hoofdpersonen

*Henri Osewoudt: de zoon van een sigarenwinkelier in Voorschoten. Zijn moeder vermoordde vader in vlag van waanzin. Hij werd later door oom Bart Nauta opgevoed. Hij heeft weinig contact met anderen. Hij trouwt met zijn 7 jaar oudere nicht Ria, die hem eerder seksueel misbruikte. Hij doet aan judo, waardoor zijn voeten vergroeien. Hij is lelijk, heeft geen baardgroei, heeft wit zijdeachtig haar en een hoge stem. Hij speelt een rol van een verzetsheld, maar hij kan dit niet bewijzen. Hij heeft een minderwaardigheidscomplex. Door het verhaal heen zie je hem veranderen. Hij begint te geloven dat hij een verzetsheld is en op een gegeven ogenblik heeft hij zelfs het gevoel dat hij Dorbeck zelf is. Hij beleeft zijn gebeurtenissen op geheel eigen wijze en voert opdrachten van Dorbeck blindelings uit. Henri Osewoudt is een round character.

De (belangrijkste) bijfiguren

*Dorbeck: het "geslaagde" exemplaar van Henri Osewoudt, zijn "ideale ik" of superego, zijn viriele tegenpool (dapper, zwart haar, is ook officier in het leger).

Citaat van Osewoudt: 'Ik heb nooit geweten dat ik het mislukte exemplaar was, totdat ik Dorbeck ontmoette. Toen wist ik dat hij het geslaagde exemplaar was, dat ik in vergelijking met die man geen reden van bestaan had, dat ik mijzelf alleen aanvaardbaar maken kon, door precies te doen wat hij zei.' Deze Dorbeck (misschien is dit een schuilnaam en is zijn echte naam Egbert Jagtman) geeft Osewoudt belangrijke opdrachten. De vraag is of Dorbeck wel echt bestaat, misschien is het een verzinsel van Osewoudt. Hij is een flat character.

*Ria: de 7 jaar oudere en zeer lelijke nicht van Osewoudt. Zij trouwt met hem omdat ze zelf geen andere man kan krijgen. Ze heeft Henri jarenlang seksueel misbruikt. Wanneer Henri Osewoudt ondergedoken zit trouwt ze met de zoon van de drogist, een NSB-er. Later neemt Henri wraak op haar door haar om het leven te brengen. Ria is een flat character.

*Marianne Sondaar: zij is de vriendin van Henri. Ze is een mooi, Joods meisje en haar echte naam is Mirjam Zettenbaum. Haar naam heeft ze veranderd vanwege de oorlog en het antisemitisme. Henri ontmoet haar doordat ze zijn haar zwart moet verven, om niet te worden herkend. Zelf heeft ze haar haar blond geverfd. Ze worden verliefd, maar het is een ongelukkige liefde. Ze krijgt een dood kindje van Henri en later moet ze naar de kibboets in Palestina.

Ze is een flat character.

De situatie

De nadruk van het verhaal ligt vooral op de gebeurtenissen. Er gebeurt veel, maar de hoofdlijn is dat Henri Osewoudt, een mislukkeling, eindelijk waardering voelt omdat hij door een zekere Dorbeck betrokken wordt bij allerlei "heldendaden" in de Tweede Wereldoorlog. Dit heeft als bijgevolg dat Henri diep in de problemen raakt en er ontstaat grote chaos rond zijn persoon. Maar de vraag blijft altijd of "Dorbeck" wel werkelijk heeft bestaan.

De vertelwijze en de taal

Het verhaal wordt chronologisch verteld en is gemakkelijk te volgen. Er komen geen flashbacks in voor. Daardoor wordt het overzichtelijker. Het verhaal is personaal; de lezer wordt alleen ingelicht over de waarnemingen van Osewoudt.

Het taalgebruik is eveneens niet moeilijk. Het boek is in een goed leesbare taal geschreven. Het is bekend dat W.F. Hermans veel gebruik maakt van narcistisch taalgebruik (hij stond bekend als een zelfingenomen arrogante man).

Thematiek

Het belangrijkste thema is scepticisme (dit is altijd het thema bij W. F. Hermans) en het op geheel eigen wijze beleven van de werkelijkheid.

De mens zal dus nooit iets met zekerheid kennen, de waarheid is niet achterhaalbaar.

De motieven

Het dubbelgangersmotief. Door de sterke overeenkomsten tussen Dorbeck en Osewoudt, ze lijken "als twee druppels water" op elkaar, ontstaat verwarring, zodat achteraf niet meer uit is te maken wie

waarvoor verantwoordelijk is. Nadat Osewoudt's haar zwart is geveerd wordt aan zijn uiterlijk en aan het bestaan van Dorbeck Osewoudts identiteit gekoppeld. Ze zijn vanaf nu dubbelgangers.

De spiegel. Osewoudt staat regelmatig in de spiegel naar zichzelf te kijken. Hij maakt van Dorbeck en hem samen voor de spiegel een foto. Het café waar het verzet samenkomt is gelegen aan de Spiegelgracht.

Moorlag wordt dood aangetroffen in de Spiegelstraat.

Ik denk dat dit iets te maken heeft met de confrontatie met jezelf.

Donkere kamers. Overal waar Osewoudt komt, bevindt hij zich wel in een donkere kamer. Dit is ontleend aan de fotografie. In de donkere kamer ontwikkelt Osewoudt foto's. De donkere kamer moet uiteindelijk Osewoudts onschuld bewijzen. Als het zwaard van Damokles hangt het gevaar van mislukken boven zijn hoofd.

Tevens symboliseert de donkere kamer de wereld rondom hem: een "duistere" wereld vol oorlog, vernietiging en chaos.

Ook komen de foto's die Osewoudt heeft gemaakt met zijn Leica steeds terug.

De motieven chaos, toeval, het verkeerd beoordelen van mensen en gebeurtenissen en het gemis aan identiteit spelen dus een belangrijke rol in het verhaal.

Titel

De titel heeft een mythologische achtergrond; Damokles was een gunsteling van de tiran Dionysios. Deze liet hem een dag koning zijn, doch boven zijn troon was een puntig zwaard opgehangen aan een paardehaar. Vandaar de uitdrukking 'het zwaard van Damokles hangt hem boven het hoofd': een aldoor dreigend gevaar te midden van geluk of voorspoed. In de roman is dat zwaard een foto, die moet aantonen dat Osewoudt onschuldig is. Een foto wordt afgedrukt in een zgn. 'donkere kamer'. Ieder mens is in zijn eigen donkere kamer opgesloten. De donkere kamer verwijst naar onzekerheid, dreiging, isolement.

Plaats in de literatuurgeschiedenis

Willem Frederik Hermans is in 1921 in Amsterdam geboren. In 1955 promoveerde hij cum laude tot doctor in de wiskunde en natuurwetenschappen. In 1958 werd hij lector in de fysische geografie verbonden aan de universiteit in Groningen. In 1971 kreeg hij moeilijkheden in Groningen. Er werd een onderzoek naar hem ingesteld, omdat hij zijn werk niet goed zou doen. Daarom neemt hij in 1973 vrijwillig ontslag en emigreert naar Frankrijk. Hermans schrijft sarcastisch door zijn oorlogservaringen en hij vindt de huidige wereld bedreigend voor individuen. Enkele andere boeken zijn: "Onder professoren", "Nooit meer slapen", "Het behouden huis".

De eerste druk van het boek was in 1958. Het boek hoort dus bij moderne literatuur na de Tweede Wereldoorlog. Door Hermans' ervaringen met de oorlog, schrijft hij veel over dit thema.

Ik heb "Het behouden huis" ook gelezen. Het boekje is een stuk dunner dan "De donkere kamer van Damokles", maar ik vind het zeker niet zo'n goed boek.

Het is saaier en het kwam verwarrender over op mij. Ik vond "het behouden huis" maar een vaag boek. In "de donkere kamer van Damokles" zit meer spanning en sensatie en dat ligt mij meer.

De stijl van dit boek komt redelijk modern op mij over. Het boek is oorspronkelijk geschreven in 1958, maar het aantal archaïsmen viel me mee.

Ik denk niet dat in deze tijd nog zo'n boek zou kunnen worden geschreven. Het onderwerp, de Tweede

Wereld oorlog, is namelijk niet meer erg origineel. Wel zijn de gebeurtenissen in het boek eigentijds, diepzinnig en vergezocht.

Beoordeling

De rillingen liepen mij over de rug toen ik het boek uit had. Niet speciaal door het verhaal, maar vooral door de laatste zin: "Maar aan de handen van pater Beer zaten minder vingers dan Osewoudt kogelgaten in zijn lichaam had." Deze zin vond ik zo mooi gevonden, het ontroert. Je gunt hem de dood niet en zeker niet op zo'n manier.

Je zou bijna zelf in het boek willen kruipen en de pater meehelpen om hem te redden.

Het verhaal op zich geef ik weinig kritiek. Ik vond het een fraai boek, maar niet denderevend. Ik denk dat dat komt omdat ik nou niet bepaald een fan ben van oorlogsverhalen. Te veel geweld, te weinig verhaal. Ik wil niet generaliseren, want dit boek voldoet niet echt aan dat beeld; de gebeurtenissen in dit boek geven het verhaal een leuke, fascinerende wending.

Het wordt op een mooie manier uitgelegd, hoe de mens de omringende werkelijkheid niet kan begrijpen, omdat die te complex, te chaotisch is.

Het boek was niet te saai, ik heb vrij vlot doorgelezen. Het is wel een dik boek, dus op den duur had ik niet echt veel zin meer.

Wel vond ik het plot iets te ongeloofwaardig. Er gebeurde zoveel opeens, dat kon ik me niet voorstellen. Toeval was een motief voor het verhaal, maar ik vond het ergerlijk worden dat alles zo "toevallig" gebeurde. Het leek wel of dit de manier van de schrijver was om het verhaal "spannend" te houden. Maar dat hoeft niet van mij op zo'n manier. Het kwam absoluut niet realistisch over.

Wat ik vooral erg vervelend vond, was dat toen Osewoudt zijn Leica weer terug kreeg, nog niets kon bewijzen, omdat de foto met Dorbeck mislukt was. Dit wekte bij mij teleurstelling en ergernis op. Natuurlijk ging er direct in het begin al een gedachte door mijn hoofd heen dat Dorbeck een onwerkelijk figuur was, maar je weet maar nooit wat de schrijver met het verhaal doet. Mijn gevoel zegt in ieder geval dat "Dorbeck" een verzinsel was van Osewoudt. Osewoudt was überhaupt een vreemd figuur, hij trouwt met een volle nicht van hem en hij heeft ook een soort psychische stoornis (hij denkt op den duur dat zijn moeder palingen verkoopt).

Wat wel weer realistisch was aan het verhaal was het feit dat alles erg geordend over kwam door een precieze beschrijving van tijdsverloop en plaatsen.

Ik vind dat de persoon van Osewoudt op een mooie wijze wordt afgeschetst. Waarschijnlijk vormt elke individu zijn eigen mening over hem na dit boek gelezen te hebben.

Wat ik ook grappig vond, is dat bijna elk verhaal figuur zo'n uniek karakter of uiterlijk heeft. Ieder heeft wel zijn of haar specifieke kenmerken. Vaak rare kenmerken. Zo heeft Osewoudt bijvoorbeeld het uiterlijk van een onvolgroeid wezen. Geen baard, onmannelijk. Ria is juist ontzettend lelijk en Marianne ontzettend mooi.

De schrijfstijl zorgt eveneens voor een groot pluspunt. Hermans heeft een goed leesbare schrijfstijl wat erg gemakkelijk is te volgen. Ook de dialogen zijn handig, het verhaal wordt er overzichtelijker door.

Het heeft me wel aan het denken gezet over wie ik ben en op wie ik wil lijken.